

Rögtön az elején leszögeztem Zsinórmérték című cikkemben (MH, szept. 11.), „hogy Szalay Gábor – legalábbis eddigi ismereteink szerint – semmi olyat nem követett el, ami becstelenségnek volna nevezhető. Együttműködése a pártállam titkosrendőrségével feltehetően senkinek sem okozott kárt.” Vitáiratában (Eörsi István nem nyugszik, MH, szept. 13.) Mihancsik Zsófia teljes cikkemnél hosszabban fejtegeti, hogy én Szalay Gáboron „elverem a port... egyetlen ismerv alapján, hogy ugyanis Szalay együttműködött a kádári állambiztonsági szolgálattal”. Hogyan védekezhettek állítása ellen? Az együttműködés tényét Szalay Gábor ismerte el, ez tehát nem róható fel nekem. Én ehhez hozzátettem, hogy ismereteink szerint nem követett el becstelenséget, és senkinek sem okozott kárt. Mihancsik olvasatában Eörsi „a rendszerkritikát az inkvizitorok magabiztosságával viszi át a személyes erkölcs szintjére, kollektív ítéletet mond a volt együttműködőkről, akiknek bűnösségét így önmagában a csoport-hovatartozás meghatározza”. Azt hihetném, hogy régi barátom, Mihancsik Zsófia elfelejtette az olvasás tudományát, ha a nála tapasztalható tünetek az utóbbi években nem tömegesen fordulnának elő. Az ingerültségek és féltelmek visszahozták a pártféltis szentségét – a vitázók többsége már el sem olvassa az új helyzetekre választ kereső új érveket, hanem bizonyos ingerekre előre pontosan meghatározható agyváladékot választ ki magából, mint nyálát Pavlov kuttyja. Idézett vitacikkemet azért írtam – és most hadd fejezzem ki hálámat Mihancsik Zsófiának, hogy visszatérhetek erre a témára –, mert elképesztett pártom elnökének az a bejelentése, miszerint Szalay Gábor nem együttműködött a titkosszolgálatokkal, ahogy ő állítja, hanem a csapdjukba esett. Ha csapdába esett, akkor áldozat. Ha ő áldozat, akkor a Kádár-korszak besúgóinak és együttműködőinek túlnyomó többsége is az. Akkor ezt a többséget meg kell kímélni az átvilágítástól, és attól a kényelmetlen-

ségtől, amelyet jelentéseik tanulmányozása okozhat nekik. A szabaddemokraták elnöke a maga szerencsétlen metaforájával kidobja az ablakon pártja tizenkét éves álláspontját. Mihancsik erről másképp gondolkodik, mint én? Nem gondolkodik másképp. Íme: „Valóban nem csapdába esett tehát, ahogy Kuncze Gábor mondja, hanem felelős individuusként döntött a legkisebb rossz mellett, amely számára adatott” – írja. Arról persze lehet vitázni, hogy mi kisebb rossz: főmérnöknek maradni Tatabányán, vagy Togóba utazni némi állambiztonsági együttműködés fejében. (Mihancsik sem biztos ítéletében, hiszen cikkében másutt „rossz kompromisszumnak” nevezi azt, amit Kuncze csapdának becéz, én pedig egyáltalán nem értékelek.) Arról azonban nem lehet vitázni, hogy az ilyen alternatíva nem csapda, hanem alku, választási lehetőség. Ezt állítja Mihancsik Zsófia is. Akkor miről vitázunk?

Elképesztőnek találom, hogy mi mindent hord össze Mihancsik Zsófia olyasminnek a cáfolatára, amit nem állítottam. Felvázolja politikai életrajzomat, és összehasonlítja Szalay Gáboréval. Felhossa 1951 és 1953 között írott sztálinista verseimet (amelyekről én magam egy egész könyvet írtam, és amelyekkel rajtam kívül kizárólag szélsőjobboldali médiászakemberek szoktak foglalkozni), és összehasonlítja e korszakomat Szalay Gábor kompromisszumával. Csakhogy 1945 után az ország fiatal értelmiségének többsége (és nemcsak a gettók megmenekült lakosai, hanem például parasztköltők, munkásírók és polgárok is) el voltak telve reménnyel: a náci elvesztették a háborút, elmúlt a vészkorszak, földet osztottak Magyarországon, munkás- és parasztyerekedek tódultak az egyetemekre. Magasztos elveknél és roppant várakozásoknak kellett összeroppanniuk ahhoz, hogy szembekerüljünk önmagunkkal, és hogy a szégyen roppant értelmiségi táborra szervezzen bennünket – enélkül

Miről vitázunk?

EÖRSI ISTVÁN

„Nem engedhetjük meg magunknak, hogy Orbánék négy évének az iszonyata akár csak egy lépéssel is közelebb hozzon bennünket a Kádár-korszak normarendszeréhez. A Kádár-korszak a bürokratikus függőségek rendszere volt. Mi viszont olyan szuverén emberek közösségében akarunk élni, akik felelősek a tetteikért.”

nem törhetett volna ki 1956-ban a forradalom. A forradalom után viszont a beilleszkedést már nem motiválhatták magasztos elvek és roppant várakozások, és a kapcsolat a titkosszolgálatokkal a legkevésbé sem jött létre elvi készletre. Az én pályám ebből a történelmi okból kifolyólag nem hasonlítható össze Szalay Gáboréval és a kádárizmusba torkolló egyéb pályákkal: ez utóbbiakat kizárólag enyhe

vagy nem is olyan enyhe kényszerekkel módosított praktikus megfontolások vezették. Hosszú távú elvi készletet csak a rendszer ellenzékét motiválta. Ez az ellenzék (bármit sugall is Mihancsik) épp úgy nem legitimálta jelenlétét a kádárizmust, mint az emigránsok. Sőt – az emigránsok többségével és a Mihancsik által felrajzolt helyzetképpel ellentétben – ez az ellenzék nyíltan kétségbe vonta a rendszer legitimitását.

Híres tanulmányában (Szegény, szegény Sascha Andersonunk) Nádas Péter nem lát erkölcsi különbséget önmaga és az agent provocateur mesterbesúgó Anderson között, mert – mint írja – „... lehet, hogy nem árulom el a barátomat, de én fizetem meg, hogy más elárulja”. Vagyis diktatúrában mindenki egyformán bűnös, aki adót fizet. Az erkölcsi értékeknek ez a relativizálása minden tehenet egyformán feketének mutat a jogtalanság éjszakájában, vagyis megghiúsítja, hogy kialakíthassuk a korszak értékrendjét. Nádas követője, Mihancsik folytatja ezt a relativizáló erőfeszítést. Aki nem ment ki az országból, az szerinte így vagy úgy mind Kádár szekerét tolta. Mulatságos, hogy Szalayt védi így velem szemben, azt a Szalayt, akit nem is támadtam.

Támadtam ellenben az újabb fordulatot, amely akkor következett be, amikor a szabaddemokraták parlamenti frakciója erkölcsi és politikai fenntartások nélkül fogadta el Medgyessyt, akit előző nap elutasított. Ez az aktus politikai és erkölcsi normáink fellazulásáról adott hírt. Ezt a folyamatot gyorsította fel Szalay Gábor titkárság kipattanása után a Kuncze-metafora, amely erkölcsileg és politikailag rehabilitálta a Kádár-korszak teljes spiclirendszert. Itt jegyzem meg, hogy adódhattak a Kádár-korszakban is olyan esetek, amelyeket a „csapda” szóval jellemezhetünk. Amikor a Nagybudapesti Központi Munkástanács egyik legendás vezetője, Bali Sándor meghalt,

a Szolgálat felkereste barátját, Rácz Sándort, a Munkástanács egykori elnökét, és figyelmeztette, hogy amennyiben beszél ni merészel a sírnál, Bali fehérvérűségben szenvedő gyerekeinek visszavonják az útlevét. Akkor még remélni lehetett, hogy Franciaországban orvosi közbelépéssel megmenthetik a gyereket. Ott álltunk a sírral szemközt. A sír mögött tisztos távolságban a rendőrök. Rácz a könnyeivel küszködve magába fojtotta szavait. Ez szintiszta csapdahelyzet volt, bár nem kívánt együttműködést, csak hallgatást, egyetlen alkalomra. De könnyen lehetséges, hogy aláírást is szerezhetek másoktól, hasonló módon. Az ilyen szituáció azonban nem hasonlítható össze Szalay Gáboréval.

Mihancsik megállapítja: „...lassan ott tartunk, hogy aki az SZDSZ-t a párttag Eörsi véleményének tartalmi elemei alapján ítéli meg, nem tehet mást, mint hogy elfordul a párttól”. Ennek épp az ellenkezője az igaz. Az én véleményem tartalmi elemei olyan emberképet feltételeznek, amelyet Magyarországon évenként csak a szabaddemokraták képviseltek. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy Orbánék négy évének az iszonyata akár csak egy lépéssel is közelebb hozzon bennünket a Kádár-korszak normarendszeréhez. A Kádár-korszak a bürokratikus függőségek rendszere volt. Aki kilépett ebből, az megütötte a bokáját. Mi viszont olyan szuverén emberek közösségében akarunk élni, akik felelősek a tetteikért. Hibákat lehet elkövetni, de a hibákat a körülményekre vagy másokra hárítani nem szabad. Nem én fordultam el a szabaddemokrata filozófiától és hagyománytól, hanem Kuncze Gábor, amikor kiagyalta a csapdametaforát. E-mailben tudattam vele ezt a véleményemet. Azt reméltem, hogy meggyőzhetem igazamról, ha időt tud szakítani egy találkozással. Nem választott, és a metaforát nem vonta vissza. Zsinórmérték című cikkemet és a jelenlegit is azért írtam meg, hogy érzékeltessem: vannak még olyanok az SZDSZ-ben, akik kitarának e párt emberképe mellett. Még mindig remélem, hogy Kuncze is ilyen, csak rá igazán nem jellemző módon ezúttal rosszul fogalmazott.